

Maria Biolik

"Nazwy osobowych wykonawców
czynności w gwarach
małopolsko-mazowieckiego
pogranicza językowego", Cz. 1:
"Studium słowotwórczo-leksykalne",
Cz. 2: "Słownik", Renata
Marciniak-Firadza, Łódź 2013 :
[recenzja]

Prace Językoznawcze 16/2, 105-107

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

RECENZJE, OMÓWIENIA, SPRAWOZDANIA, KOMUNIKATY

Renata Marciniak-Firadza: *Nazwy osobowych wykonawców czynności w gwarach małopolsko-mazowieckiego pogranicza językowego. Cz. 1: Studium słowotwórczo-leksykalne. Cz. 2: Słownik*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. Łódź 2013, ss. 572.

Książka Renaty Marciniak-Firadzy obejmuje analizę słowotwórczo-leksykalną używanych w gwarach pogranicza małopolsko-mazowieckiego rzeczowników pospolitych, należących do kategorii osobowych nazw wykonawców czynności. Autorka zebrała bogaty materiał badawczy i przedstawiła jego wyczerpującą charakterystykę słowotwórczą.

Praca została napisana na podstawie bogatej literatury językoznawczej (bibliografia s. 271–279), wykorzystanej w sposób perfekcyjny pod względem metodologicznym i stylistycznym. O doskonałej znajomości przedmiotu badań świadczą poczynione w rozprawie liczne odsyłacze i nawiązania do prac innych autorów, podejmujących zagadnienia budowy strukturalnej leksemów rzeczownikowych z punktu widzenia językoznawstwa diachronicznego, morfologii współczesnego języka polskiego, dialektologii oraz socjolingwistyki.

Książka jest bardzo obszerna. Jej pierwsza część obejmuje ponad 300 stron, druga ponad 250. Pierwsza część ma strukturę tekstu naukowego o charakterze monografii. Można wyróżnić w niej trzy zasadnicze fragmenty: wstęp (s. 5–31), wyraziście zhierarchizowane rozwinięcie, zawierające 13 rozdziałów, w których zaprezentowano rezultaty badań (s. 31–265) oraz zakończenie (s. 267–269). Część druga obejmuje słownik analizowanych wyrazów.

Celem pracy był opis derywatów gwarowych należących do kategorii semantyczno-słowotwórczej nazw osobowych wykonawców czynności, używanych przez mieszkańców wsi położonych na pograniczu gwar małopolsko-mazowieckich. Ta kategoria nazw osobowych nie była wcześniej przedmiotem opisu i analizy na gruncie polskim. Materiał językowy został zebrany w 32 wsiach na podstawie kwestionariusza słowotwórczo-leksykalnego, obejmującego pytania odnoszące się do biernego i czynnego słownictwa używanego przez mieszkańców najstarszego i średniego pokolenia. Autorka zebrała łącznie prawie trzy i pół tysiąca derywatów. Opisała je, poddała analizie i interpretacji przy użyciu tradycyjnych metod filologicznych, wykorzystywanych w pracach z zakresu słowotwórstwa. Szczegółowa analiza derywatów przedstawiona w rozprawie pokazuje, że Autorce monografii nie są obce metody badawcze językoznawstwa statystycznego i porównawczego.

W części wstępnej monografii przedstawiono przedmiot i cel pracy, scharakteryzowano podstawowe założenia metodologiczne oraz dotychczasowy stan badań w zakresie teorii słowotwórczych, koncentrując się na dotychczasowych osiągnięciach w zakresie dialektologii i słowotwórstwa polskiego. Wstęp kończy rozdział zawierający uwagi dotyczące prezentacji i analizy zebranego materiału badawczego.

Zasadnicza część książki została poświęcona analizie i interpretacji zgromadzonego materiału. Określono w niej status kategorii nazw osobowych wykonawców czynności, omówiono zagadnienie wielomotywacyjności podstaw słowotwórczych, scharakteryzowano techniki derywacyjne wykorzystywane do tworzenia osobowych nazw wykonawców czynności, wydzielając derywaty utworzone sufiksalnie, powstałe w wyniku derywacji prefiksально-sufiksальной, paradygmatycznej, derywacji tzw. syntaktycznej opartej na adiektywizacji imiesłowów i substancywizacji przymiotników oraz derywaty utworzone w wyniku kompozycji. W ramach kompozycji opisano nową technikę derywacyjną, obejmującą wyrazy gwarowe utworzone w wyniku kontaminacji dwu podstaw słowotwórczych, np. *listonarz* (: listonosz i pocziarz), *dycherlak* (: dychać i cherlać).

W monografii Autorka podjęła zagadnienia tzw. znaczenia strukturalnego – wynikającego z budowy formacji słowotwórczej. W sposób przekonujący wyjaśniła i opisała zachodzące w badanych gwarach procesy powodujące zmiany znaczeniowe, uwarunkowane tzw. parafrazą słowotwórczą. Przytoczyła derywaty, które w omawianych gwarach tracą pierwotne znaczenie strukturalne, nabywają nowego znaczenia lub ich pierwotne znaczenie strukturalne ulega modyfikacji. Opisane procesy przesunięć semantycznych wnoszą nowe informacje o przynależności kategoryjnej derywatów gwarowych i ukazują zachodzące w dialektach żywe procesy reinterpretacji struktur słowotwórczych.

Wśród wskazanych technik derywacyjnych w gwarach pogranicza małopolsko-mazowieckiego najczęściej wykorzystywana była derywacja afiksalna. Formacje utworzone za pomocą afiksacji zostały poddane szczegółowej analizie i interpretacji strukturalnej. Ich typologia została uzależniona od genezy formantów. Wydzielono formanty odziedziczone z epoki prasłowiańskiej, ukształtowane na gruncie języka polskiego i zapożyczone z języków obcych.

Przedmiotem analizy słowotwórczej w monografii były nazwy powstałe w wyniku różnych zabiegów derywacyjnych. Przedstawiono ich liczebność i zróżnicowanie kategoryjne, wykazano łączliwość formantów, rodzaje podstaw słowotwórczych i produktywność poszczególnych technik derywacyjnych. Dodatkowo jeszcze wszystkie derywaty sufiksalne zestawiono w tabeli szczegółowo ukazującej procentowy udział każdego formantu w omawianych derywatach odczasownikowych i odrzeczownikowych oraz żywotność formantów zależną od liczby derywatów. Z tabeli wynika, że najbardziej produktywnym w tworze-

niu osobowych nazw wykonawców czynności na badanym terenie gwarowym był sufiks *-arz* (13,75%).

Autorka monografii wskazała i szczegółowo omówiła wykładniki formalne tworzące formacje o nacechowaniu ujemnym (pejoratywnym), które w środowisku wiejskim są szczególnie wyraziste i podlegają wartościowaniu w świadomości społecznej.

Obiektem refleksji językoznawczej w monografii R. Marciniak-Firadzy są także wzajemne relacje między derywatami a ich podstawami słowotwórczymi. W derywatach odczasownikowych zbadano wpływ aspektu i krotności werbalnej na charakter derywatu oraz wpływ kategorii czasu na powstające w gwarach formacje tzw. potencjalne i aktualne oraz takie, w których oba te znaczenia były realizowane łącznie. Ważne miejsce w książce zajmuje zagadnienie dezintegracji podstawy słowotwórczej oraz zależności między tematem słowotwórczym a formantem, których wynikiem są określone alternacje morfologiczne wskazujące na wzajemne zależności i uwarunkowania fonetyczne.

Książka Renaty Marciniak-Firadzy jest spójna metodologicznie, przemyślana, w pełni samodzielna i oryginalna. Autorka opisała trudny pod względem metodologicznym materiał, wnosząc istotny wkład do rozwoju dialektologii polskiej.

Maria Biolik

Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji Naukowej *Animalistički frazemi u slavenskim jezicima*, 21–22 marca 2014 r., Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Chorwacja

W dniach 21–22 marca 2014 r. odbyła się konferencja naukowa „Animalistički frazemi u slavenskim jezicima” zorganizowana przez prof. Ivanę Vidović Bolt, pracownika Katedry Języka i Literatury Polskiej w Zakładzie Języków i Literatur Zachodniosłowiańskich na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu w Zagrzebiu. Konferencja została zorganizowana w ramach projektu badawczego „Animalistički frazemi u slavenskim jezicima”, w którym współpracowały: Branka Barčot, Željka Fink-Arsovski, Karina Giel, Ewa Komorowska, Emilia Nedkova, Neda Pintarić, Dubravka Sesar, Joanna Szerszunowicz i Ana Vasung. Miała ona charakter międzynarodowy: spośród 49 uczestników 22 było z Chorwacji i 27 z zagranicy (Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Macedonia, Polska, Słowacja, Słowenia, Węgry).